

Гуляєва Валерія

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв, Україна)

Наукова керівниця – д. пед. н., проф. Солодка А. К.

ВІДОБРАЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У ПЕРЕКЛАДІ

У процесі міжкультурної комунікації переклад відіграє ключову роль як засіб відображення культурних особливостей мов оригіналу. Етнокультурні мовні одиниці – це одиниці мови, які втілюють специфічні риси національної культури: традиції, побут, історію, релігію, соціальні реалії. Їх адекватна передача у перекладі становить одну з найскладніших задач для перекладача, оскільки вимагає не тільки лінгвістичної, а й культурологічної компетентності.

Метою статті є дослідити особливості перекладу етнокультурних мовних одиниць, зокрема проблеми еквівалентності, збереження національного колориту та адаптації культурно маркованих елементів для цільової аудиторії.

Питання перекладу етнокультурних одиниць активно досліджується в сучасній лінгвістиці та перекладознавстві. Особливу увагу науковці приділяють класифікації реалій та методам їх передачі в перекладі. У праці І. Кобяк «Реалії та їх переклад в англомовному художньому дискурсі» авторка пропонує типологію етнокультурних одиниць та аналізує функціональні відповідники [2, с. 15–18]. Н. Семеног у статті «Культурологічний аспект у сучасному перекладознавстві» наголошує на важливості врахування культурного контексту під час перекладу [5, с. 102].

Також заслуговують на увагу дослідження зарубіжних учених, зокрема М. Бейк, яка у праці *In Other Words* аналізує поняття культурної специфіки та пропонує різні перекладацькі стратегії для її відтворення [1,

с. 34–38]. Дж. Ньюмарк у книзі *A Textbook of Translation* розглядає культурні категорії та описує техніки трансформації етнокультурних елементів [4, с. 94–97].

1. Поняття етнокультурної мовної одиниці

Етнокультурні мовні одиниці (реалії, культурно марковані одиниці, культурами) – це слова або вирази, які мають специфічне національне забарвлення і не мають прямого відповідника в іншій мові. До таких одиниць належать назви традиційних страв, предметів побуту, елементів фольклору, історичних подій, соціальних інститутів тощо.

2. Типологія етнокультурних одиниць

Етнокультурні одиниці поділяються на: побутові (*borsch*, *vyshyvanka*); географічні (*Carpathians*, *steppe*); соціально-політичні (*hetman*, *rada*); історичні (*kozaks*, *Holodomor*); релігійні (*paska*, *kolyada*) [3, с. 40–42].

3. Основні стратегії перекладу

Передача етнокультурних одиниць залежить від мети перекладу та очікувань аудиторії. Серед найбільш поширених стратегій: транскрипція/транслітерація (*vyshyvanka*) [1, с. 39]; калькування (*headman* замість *староста*) [4, с. 95]; функціональний аналог (*Thanksgiving* → *День подяки*) [1, с. 41]; описовий переклад (*kolyada* → *Ukrainian Christmas caroling tradition*) [2, с. 21]; опущення або нейтралізація у випадку складності адаптації [5, с. 103].

4. Практичний аналіз

Прикладом може бути переклад української повісті Івана Франка *Захар Беркут* англійською мовою, де слово *віче* передано як *people's assembly*, що є описовим перекладом із частковою втратою національного забарвлення.

У перекладі роману Софії Андрухович *Фелікс Австрія* етнокультурні одиниці типу *пампухи*, *дідух*, *щедрівка* часто передаються транскрипцією із супровідними примітками. Такий підхід дозволяє зберегти колорит та просвітницьку функцію [3, с. 45].

5. Аналіз перекладу етнокультурних одиниць у творах українських авторів

1. Іван Франко. «Захар Беркут».

Оригінал: *Віче було загальним збором громади.*

Переклад: *The "viche" was a general assembly of the community.*

Спосіб перекладу: транскрипція + описовий переклад.

Трансформація: лексико-семантична компенсація [2, с. 17].

2. Леся Українка. «Лісова пісня».

Оригінал: *Я — Мавка, я живу в лісі.*

Переклад: *I am a Mavka. I live in the forest.*

Спосіб перекладу: транскрипція. Трансформація: збереження культурно специфічної одиниці [3, с. 98].

3. Оксана Забужко. «Польові дослідження з українського сексу».

Оригінал: *...він нагадав мені Василя Симоненка з його "Ти знаєш, що ти людина?"*

Переклад: *...he reminded me of Vasyl Symonenko and his "Do you know that you are a human being?"*

Спосіб перекладу: калькування. Трансформація: дослівний переклад [5, с. 104].

4. Андрій Курков. «Сірі бджоли».

Оригінал: *Він налив собі трохи самогону з пластикової пляшки.*

Переклад: *He poured himself a little samohon from a plastic bottle.*

Спосіб перекладу: транскрипція. Трансформація: лексична адаптація [3, с. 112].

5. Софія Андрухович. «Фелікс Австрія».

Оригінал: *На Святвечір ми обов'язково ставимо дідуха в куток кімнати.*

Переклад: *On Christmas Eve, we always place a didukh in the corner of the room.*

Спосіб перекладу: транскрипція з поясненням. Трансформація:

часткова конкретизація [2, с. 20].

6. Марія Матіос. «Солодка Даруся».

Оригінал: *А баба лишила Дарусі гердани зі справжнього бісеру.*

Переклад: *And grandma left Darusia her hutsul beads made of real glass.*

Спосіб перекладу: описовий переклад. Трансформація: генералізація + культурна адаптація [3, с. 131].

7. Василь Шкляр. «Чорний ворон».

Оригінал: *Хлопці заспівали повстанську пісню.*

Переклад: *The boys started singing a rebel song.*

Спосіб перекладу: функціональний аналог.

Трансформація: смислова адаптація [5, с. 105].

Висновки. Проблема адекватної передачі етнокультурних мовних одиниць у перекладі залишається однією з ключових у сучасному перекладознавстві. Як свідчить аналіз, етнокультурні елементи мови не тільки позначають матеріальні чи духовні об'єкти певної культури, а й виступають носіями національного менталітету, історичної пам'яті та колективної ідентичності народу. Саме тому їх переклад вимагає особливої уваги та фахового підходу.

Розгляд сучасних підходів до перекладу етнокультурних одиниць показав, що найбільш уживаними стратегіями є транскрипція, калькування, описовий переклад, функціональні відповідники та нейтралізація. Застосування тієї чи іншої стратегії залежить від цілей перекладача, жанру тексту, ступеня культурної віддаленості мов-учасниць комунікації та очікувань цільової аудиторії. Комбінування стратегій часто дозволяє досягнути оптимального результату: зберегти колорит оригіналу та зробити текст доступним для іноземного читача.

Практичний аналіз перекладів творів українських авторів виявив тенденцію до збереження етнокультурної лексики за допомогою транскрипції та супровідного контекстуального пояснення. Це свідчить про підвищений інтерес світової спільноти до української культури та її

автентичних кодів. З іншого боку, у випадках, коли збереження одиниці утруднює сприйняття, застосовується описовий переклад або функціональні відповідники.

Таким чином, перекладач у процесі передачі етнокультурних елементів виступає не лише як мовний посередник, а й як культурний інтерпретатор, від якого залежить збереження унікальності тексту. Подальші дослідження у цій сфері мають зосередитися на створенні глосаріїв етнокультурних одиниць, аналізі перекладацьких стратегій у мультимодальних текстах (кіно, медіа) та вивченні рецепції етнокультурних одиниць іноземними читачами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. London: Routledge, 2023. 304 p.
2. Кобяк І. Реалії та їх переклад в англomовному художньому дискурсі. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. 1 (105). С. 15–23.
3. Лозинська, Н. Етнокультурні реалії у художньому перекладі: дискурс української культури. Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 168 с.
4. Newmark, P. A Textbook of Translation. – New York : Prentice Hall, 1988. 292 p.
5. Семеног, Н. Культурологічний аспект у сучасному перекладознавстві. Науковий вісник СумДУ. Серія: Філологія. 2022. № 3. С. 101–106.